



An Investigation of High School Students' Participation in Extracurricular Activities

Mediha SARI*

Received: 12 July 2011

Accepted: 19 August 2011

ABSTRACT: The purpose of this study was to investigate high school students' participation in school-based extracurricular activities. The sample of the study consisted of 309 9-11th graders from three high schools in Adana. Data were collected through the "Extracurricular Activities Participation Questionnaire" and analyzed by means of descriptive statistics, and independent samples *t*-tests and one-way analyses of variance. Results showed the mean calculated for high school students' participation in school-based extracurricular activities was 1.78. Most of them reported they rarely or never participate in school-based extracurricular activities. While their participation in school-based extracurricular activities did not significantly differ on their grade level and performance, it significantly differed on some variables. More than half of them reported extracurricular activities in their schools have no contribution to their development of any kind.

Key words: extracurricular activities, participation, high school students

SUMMARY

Purpose and Significance: School is one of the most important institutions where individuals develop many cognitive, social, psychological, and political skills critical to their present and future lives. To undertake this responsibility, schools should enrich their curriculum with many extracurricular activities, and they should encourage all students to participate in those activities. Extracurricular activities constitute an important part of a school for many students. Stearns and Glennie (2010) conceptualized extracurricular activities as resources schools provide and students select to spend their time and energy in those activities as investing in these resources. Students' participation in school-based extracurricular activities is often positively associated with academic achievement as stated by many researchers (Davalos, Chavez, & Guardiola, 1999; Feldman & Matjasko, 2007; Gerber, 1996; Gifford & Dean, 1990; Guest & Schneider, 2003; Holloway, 2002; Peguero, 2010; Silliker & Quirk, 1997; Stearns & Glennie, 2010). A literature review showed participation in extracurricular activities has been argued for a long time as a primary means to encourage a higher attachment to school (Brown & Evans, 2002; Finn, 1989; Mahoney, 2000; McNeal, 1995). Extracurricular activities also have a potential to support curriculum and allow students to develop non-academic, civic, and political skills (Stearns & Glennie, 2010). Therefore, extracurricular involvement is an important part of high school educational experiences which shape political engagement later (Braddock, Hua, & Dawkins, 2007). It is emphasized participation in extracurricular activities is associated not only with academic skills, but also with many non-academic skills, such as a higher social and academic self-concept, self-worth, social self-concept and general self-worth compared to non-participation (Blomfield & Barber, 2009; Broh, 2002; Cooley, Nelson, & Thompson, 1992; Mahoney, 2000; Stearns & Glennie, 2010). However, it is early to say that schools in Turkey provide adequate opportunities to their students to get involved in school-based extracurricular activities. For example, Ulucan, Ünsever-Yaprak and Kırmık (2010) found that extracurricular activities in a school do not attract students, that schools could not spend enough time and resources for extracurricular activities, and that teachers do not consider students' interests or abilities when assisting them to participate in school-based social clubs. Thus, it will be beneficial to study school-based

* Ph. D., Cukurova University, Faculty of Education, 01330, Balcalı, Sarıçam, ADANA. msari@cu.edu.tr

extracurricular activities more frequently and emphasize its significance in raising well-off students. It is also important to emphasize that schools should increase their physical and cultural resources to encourage and enhance students' participation in extracurricular activities. Therefore, the main purpose of this study was to investigate high school students' participation in school-based extracurricular activities.

Methods: The sample of the study consisted of 9-11th graders from three high schools in Adana, Turkey. The participants of the study included 309 students (177 female and 132 male). Of all, 105 (34%) were 9th graders, 106 (34.3%) of them were 10th graders, and 98 (31.7%) of them were 11th graders. Their age ranged from 14 to 18, with a mean of 14.98, and a standard deviation of .95. Data were collected through the "Extracurricular Activities Participation Questionnaire" developed by the researcher and analyzed by means of descriptive statistics, independent samples *t*-tests, and one-way analyses of variance.

Results: Results showed the mean calculated for high school students' participation in school-based extracurricular activities was 1.78. Most of them students reported they rarely or never participate in school-based extracurricular activities. While their participation in school-based extracurricular activities did not significantly differ on their grade level and performance, it significantly differed on some variables, namely, schools' socioeconomic status, level of family income, parents' level of education, gender, and being an active member of a student club. More than half of them reported extracurricular activities in their schools have no contribution to their development of any kind.

Discussion and Conclusions: Based on the results, it was concluded high school students' participation in school-based extracurricular activities was quite low, and most of the students stated that participation in extracurricular activities did not contribute to their development of any kind. These results showed extracurricular activities were not effectively organized in high schools to enhance students' social, cognitive, and emotional development that was highlighted by this research. Therefore, it is clear that the number of studies should be increased and efforts should be given to develop schools' resources required for extracurricular activities and to reduce barriers to students' participation in activities to enhance it.

Ortaöğretim Öğrencilerinin Ders Dışı Etkinliklere Katılımının İncelenmesi

Mediha SARI*

Makale Gönderme Tarihi: 12 Temmuz 2011

Makale Kabul Tarihi: 19 Ağustos 2011

ÖZET: Bu araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklere katılımının incelenmesidir. Araştırmaya, Adana ili merkez ilçelerindeki üç lisede 9, 10 ve 11. sınıf düzeyinde öğrenim gören toplam 309 öğrenci katılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen “Ders Dışı Etkinliklere Katılım Anketi” aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler incelenmiş, ayrıca tek yönlü varyans analizi ve bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre, öğrencilerin okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklere katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama 1.78’dir. Öğrencilerin çok büyük bir bölümü, okulda düzenlenen ders dışı etkinliklere ya hiç katılmadıklarını veya çok nadiren katıldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyleri, sınıf ve başarı düzeyine göre anlamlı bir fark göstermemiş, ancak ders dışı etkinliklere katılım düzeylerinde öğrenim görülen okulun sosyoekonomik durumu, ailenin gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, cinsiyet ve herhangi bir sosyal kulüpte görev alma bakımından öğrencilerin katılım puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yarısından çoğu, okulda düzenlenen etkinliklerin, gelişimlerine hiçbir katkısının olmadığını belirtmiştir.

Anahtar Sözcükler: ders dışı etkinlikler, katılım, lise öğrencileri

GİRİŞ

Okul, çocukların ve gençlerin şu anki ve gelecekteki yaşamları için hayati önem taşıyan bilişsel, sosyal, psikolojik ve politik becerileri kazanmalarında önemli rol oynayan kurumlardan biridir. Okulun bu rolünü yerine getirmesi, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan resmi programları mümkün olduğunca etkin bir biçimde uygulayabilmesine bağlı olduğu kadar bu programların olmazsa olmaz unsurları kabul edilen ders dışı etkinliklerin de başarılı bir şekilde uygulanabilmesine ve tüm öğrencilere yaygınlaştırılabilmesine bağlıdır. Varış (1996)’ın belirttiği üzere, eğitim programı, bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Demirel (2006) ise eğitim programını, öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlamıştır. Buna göre eğitim programının içerisinde, öğretim programının yanı sıra, okulda kutlanan özel günler, düzenlenen geziler, kurslar, rehberlik ve sağlık hizmetleri ile ders dışı kol etkinlikleri (şimdiki ismiyle öğrenci kulüpleri) de yer almaktadır ve bunların tamamı milli eğitimin öğrencilere kazandırılmasını öngördüğü amaçları gerçekleştirmeye dönük faaliyetlerdir. Eğitim kurumlarında, ders programlarının yanı sıra, MEB’in öğrencinin güven ve sorumluluk duygusunu geliştirmeye, öğrencide yeni ilgi alanları oluşturmaya ve öğrenciye beceriler kazandırmaya yönelik bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif çalışmaların usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla, 13 Ocak 2005 tarihli Resmî Gazetede yayımladığı İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğinde de okulda düzenlenecek ders dışı etkinliklerin Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yapılması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2005).

Brown ve Evans (2002), ders dışı etkinlikleri, okul içerisinde aktif katılım deneyimleri geçirmeleri için öğrencilere sunulan düzenlenmiş olanaklar, Stearns ve Glennie (2010) ise okulların sunduğu, öğrencilerin ise zaman ve enerjilerini kullanmayı tercih ettikleri kaynaklar

* Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 01330, Balcalı, Sarıçam, ADANA. msari@cu.edu.tr

olarak tanımlamıştır. Literatürde okuldaki ders dışı etkinliklere katılımın, öğrenciler açısından, birçok olumlu sonucuna işaret edilmektedir. Stearns ve Glennie (2010) ders dışı etkinliklere katılımın, birçok lise öğrencisi için oldukça önemli olduğunu ve bu deneyimlerin onları liseden sonra da etkilemeye devam edeceğini vurgulamaktadır. Aşağıda ders dışı etkinliklere katılımın öğrenciler için sağlayabileceği yararlar alt başlıklar hâlinde ele alınmıştır.

Akademik Başarı

Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımı ve bu katılımın akademik başarı üzerindeki olumlu etkisi literatürdeki birçok araştırmada ortaya konulmuş bir bulgudur (Gerber, 1996; Gifford & Dean, 1990; Guest & Schneider, 2003; Holloway, 2002; Peguero, 2010; Silliker & Quirk, 1997). Ders dışı etkinliklere katılan öğrenciler, katılmayan öğrencilere göre okula yönelik daha olumlu tutuma ve daha yüksek akademik başarıya sahipken, bu öğrenciler arasında okulu bırakma ve problem davranış gösterme oranları da daha düşüktür (Peguero, 2010; Stearns & Glennie, 2010). Davalos, Chavez ve Guardiola (1999)'nın yaptığı araştırmada da ders dışı etkinliklere anlamlı düzeyde katılan öğrencilerin okula devam etme eğilimlerinin diğerlerine göre 2.3 kat daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Feldman ve Matjasko (2007)'nin yaptığı çalışmada ise bir veya birden çok etkinliğe katılan öğrencilerin en yüksek, hiç katılmayanların ise en düşük genel not ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Ders dışı etkinliklere katılımın, öğrencilerin okula yönelik tutumlarını geliştirdiğini belirten Stearns ve Glennie (2010), okulu seven öğrencilerin derslerine daha sıkı çalışabileceklerini ve sevdikleri bir ortamı terk etme olasılıklarının da azalacağını belirtmektedir. Ders dışı etkinliklere katılım, akademik başarısı düşük olan öğrenciler bakımından da büyük önem taşımaktadır. Finn (1989), akademik çalışmaları zayıf olan öğrenciler için ders dışı etkinliklere katılımın, okulla aralarındaki bağın birincil kaynağı olabileceğini belirtmektedir. Ders dışı etkinliklere katılım, öğrencinin okulla özdeşleşme duygusuna katkı sağlayabilir. Finn (1989)'in de belirttiği gibi, okul ortamında, ders saatleri dışında, fazladan zaman geçiren öğrenciler, en azından okula bağlılık duygularını geliştirebilirler. Benzer şekilde, Mahoney (2000) de ders dışı etkinliklere katılımın özellikle çok yönlü davranış problemleri gösteren öğrenciler için önemli bir fırsat olduğunu belirtmektedir.

Okula Bağlılık

Ders dışı etkinliklere katılımın, öğrencilerin okula bağlılıklarıyla doğrusal bir ilişki gösterdiğini ortaya koyan Brown ve Evans (2002), bunun öğrenciler arasında okula üst düzeyde bağlılık geliştirmede önemli bir strateji olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, ders dışı etkinliklere katılımın, okulu bırakma olasılığını azaltmada da etkili olduğu araştırmalarla ortaya konulmuştur (Mahoney, 2000; McNeal, 1995). Ders dışı etkinliklere katılım, gençlerin okullarıyla olan ilişkilerini daha olumlu algılamalarını ve okula bağlılıklarını geliştirmelerini desteklemektedir (Finn, 1989; Mahoney, 2000). Bu etkinliklere dâhil edilme, arkadaş gruplarına kabul edilme ve okulda olumlu yaşantılar geçirme gibi okula aidiyede ve bağlılığa katkıda bulunan faktörleri de beslemektedir (Brown & Evans, 2002). Holloway (2002) de ders dışı etkinliklere katılmanın öğrenciyi okula, arkadaş gruplarına ve okulun değerler sistemine derinden bağladığını belirtmekte, bu etkinliklerin sadece öğrenciler arasında değil, okul topluluğunun tüm üyeleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine katkı getirdiğini vurgulamaktadır.

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi

Ders dışı etkinlikler, kişilerarası, sosyal ve liderlik becerilerini geliştirmeleri için öğrencilere olanaklar tanıyan eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Cooley, Nelson, &

Thompson, 1992). Ders dışı etkinlikler, hem mevcut akademik programı destekleme hem de bir vatandaşta bulunması gereken politik becerileri edinme olanağı yaratma gücüne sahiptir (Stearns & Glennie, 2010). Örneğin, Riedel (2002) ders dışı etkinliklere katılımın, vatandaşlık sorumluluğu duymayı yordadığını gösteren bulgulara ulaşırken Braddock, Hua ve Dawkins (2007) de ders dışı etkinliklere katılmanın politik katılımı üzerinde anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymuş, ders dışı etkinliklere katılmanın, lisedeki eğitsel yaşantılar içerisinde, ileriki yıllarda politik katılımı şekillendiren bir boyut olduğunu vurgulamışlardır. Türk eğitim sisteminde de ders dışı etkinliklerin vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak görüldüğü söylenebilir. MEB İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine göre (2005), okulda düzenlenecek sosyal etkinliklerle insan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme, bireysel farklılıklara saygılı olabilme, farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme, toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme gibi demokratik bir toplumun vatandaşlarında görülmesi beklenen tutum, davranış ve becerilerin öğrencilere kazandırılması öngörülmektedir.

Kişisel ve Sosyal Gelişim

Stearns ve Glennie (2010)'e göre ders dışı etkinlikler, öğrencilerin hem akademik hem de akademik olmayan becerileri kazanmaları, okuldaki diğer öğrenci ve öğretmenlerle ilişkilerini geliştirmeleri için iyi birer kaynak olup öğrencilerin entelektüel ve sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır. Blomfield ve Barber (2009) ise, hangi türde olursa olsun, ders dışı etkinliklere katılımın, hiç katılmama ile karşılaştırıldığında, daha yüksek sosyal ve akademik benlik saygısı ve genel özsaygı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Öte yandan araştırmalar, ders dışı etkinliklere katılan öğrencilerin, katılmayan akranlarına göre sigara, alkol ve diğer maddelere bağımlı olma olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir (Cooley, Nelson, & Thompson, 1992). Broh (2002) ise, ders dışı etkinliklere katılımın öğrencinin sosyal bağlarını güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Öte yandan, ders dışı etkinliklerin sosyal açıdan olumlu kabul edilen tutum ve davranışlarla yakın ilişkisi olduğu, özellikle problemleri davranışlara eğilimli öğrenciler açısından bunun önemli olduğu belirtilmektedir (Brown, 1999). Mahoney (2000) de ders dışı etkinliklere katılımın sürekli asosyal davranışlar sergileyen ve "yüksek risk taşıyan öğrenciler" olarak nitelenen öğrencilerin suç işleme oranlarının azalmasıyla da ilişkisi olduğunu belirtmektedir.

Ders Dışı Etkinlikler İçin Okul İklimi ve Olanaklar

Ders dışı etkinliklerin çeşitliliği ve kalitesi, okulun sahip olduğu olanaklarla yakından ilgilidir. Gerek fiziksel gerek maddi olanaklar açısından iyi koşulları olan okullarda, farklı ilgi, yetenek ve beklentilere sahip öğrencilerin ders dışında da okulda zaman geçirmelerini ve çeşitli sosyal, kişisel, politik ve akademik becerileri kazanmalarını sağlayacak çeşitli etkinlikler düzenlemek nispeten kolaydır. Çok sayıda farklı etkinliğin olduğu bir okulda, öğrencilerin bu tür etkinliklere katılımının da yüksek olması doğal bir sonuçtur. Ancak, Stearns ve Glennie (2010)'ye göre, daha çok ders dışı etkinliğin düzenlendiği okullarda bu etkinliklere katılım oranının da daha yüksek olması beklenmesine rağmen, öğrencilerin bunlara katılım oranı az olursa, ders dışı etkinliklerin yalnızca var olması, kendilerinden beklenen akademik ve sosyal yararları garantileyememektedir. Bu nedenle, ders dışı etkinliklere katılmadan beklenen yararları ulaşılabilmesi için okulların sadece gereken kaynakları sağlaması değil, öğrencilerin ilgisine hitap eden etkinlikler düzenlemesi ve bütün öğrencilerin bu etkinliklere katılımını özendirilmesi de gerekmektedir. Finn (1989)'e göre, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımını zorlaştıran

veya engelleyen uygulamalar, öğrencinin okul ortamı ile düzenli iletişim sürdürmesini zorlaştırmaktadır ve okulu bırakmak, bu durumdaki bir öğrenci için işten bile değildir. Ders dışı etkinliklere katılmak, ders saatleri dışında da okulda bulunmak anlamı taşır. O hâlde, okulun, öğrencinin gözünde, fazladan kalmaya değer bir yer olması büyük önem taşımaktadır. McNeal (1999), ders dışı etkinliklere katılımı okul ikliminin taşıdığı önemi vurgulamakta, okulu, zaman geçirmek için güvenli ve hoş bir ortam olarak algıladıklarında, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımının da artabileceğini belirtmektedir. Öte yandan, okulda düzenlenen sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal etkinlikler de okul kültürü üzerinde etkili olmaktadır. McNeal (1998), ders dışı etkinliklerin okul kültürünü geliştirmedeki önemini vurgulamaktadır. Okulun varoluş amaçlarından birinin öğrenciyi sosyal yönden geliştirmek olduğunu belirten Yaman (2011) da böyle bir amacın gerçekleştirilebilmesi için fiziksel ortam da dâhil olmak üzere okulun tüm öğeleri ile birlikte çağdaş bir yapıya kavuşturulması gerektiğini belirtmektedir.

Araştırmanın Amacı

Literatürdeki açıklamalarda görülmektedir ki öğrencilerin okulda düzenlenen ders dışı etkinliklere katılımı, öğrencilerin yalnızca akademik yönden değil, bireysel ve sosyal yönden gelişimleri açısından da büyük önem taşımaktadır. Köse (2004) ders dışı etkinliklerin, çocukların toplumun beklentileri doğrultusunda yetişmesi ve eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde örgün eğitim etkinlikleri kadar önemli olabileceğini, bu etkinlikler için öğrencilere yeterince fırsat verilmesi ve çeşitli olanaklar sunulması gerektiğini belirtmektedir. Bu fırsat ve olanaklar sağlandığı ölçüde öğrencilerin okullarına ve genel olarak da eğitimlerine giderek daha çok bağlanabileceği, bu doğrultuda akademik başarılarının artabileceği söylenebilir. Ancak, Türk eğitim sisteminde ders dışı etkinliklere gereken önemin verildiğini söylemek için henüz çok erkendir. Demirtaş ve Kahveci (2010)'nin ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin okullarına yönelik hem beklentilerinin hem de memnuniyet düzeylerinin giderek düşmesi, okulların çocuk ve gençlerin beklentilerine paralel bir gelişim içerisinde olmadıklarının bir göstergesi olarak ele alınabilir. Ulucan, Ünsever-Yaprak ve Kırnık (2010)'ın öğrencilerin kulüp çalışmalarına yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada da öğrencilere kulüp çalışmalarının yeterince ilgi çekici gelmediği, kulüp çalışmaları için ayrılan zamanın ve okuldaki olanakların yeterli olmadığı, öğretmenlerin öğrencileri kulüplere yönlendirirken onların ilgi ve isteklerini tam anlamıyla dikkate almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, Türk eğitim sisteminde okullardaki ders dışı etkinliklerin araştırmalara daha sık konu edilmesi, gerek taşıdığı önemin vurgulanması gerekse okulların hem fiziksel hem de kültürel olanaklarının geliştirilmesine zemin hazırlanması bakımından yararlı görülmektedir. Böyle bir gereksinimle yapılan bu araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin ders dışı etkinliklere katılımının incelenmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Öğrencilerin okulda düzenlenen ders dışı etkinliklere katılımı ne düzeydedir?
- 2) Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyi, öğrenim gördükleri lisenin sosyoekonomik durumu, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, ailenin gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, cinsiyet ve sosyal kulüplerde aktif görev alıp almama bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 3) Okullarda düzenlenen ders dışı etkinliklerin öğrencilerin akademik, kişisel, sosyal ve demokratik gelişimlerine etkisine ilişkin öğrencilerin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Tarama modelindeki bu betimsel araştırmanın evreni, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Adana ili merkez ilçelerindeki liselere devam eden 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu liseler arasından, biri alt, biri orta ve biri de üst sosyoekonomik düzeyde olacak şekilde, yansız küme örnekleme yoluyla üç lise belirlenmiş, bu liselerin 9, 10 ve 11. sınıf düzeylerinden tesadüfi birer şube seçilmiştir. Bu şubelerde öğrenim gören 309 öğrenci, örnekleme oluşturmuştur. Araştırmaya alt sosyoekonomik düzeydeki liseden 85, orta sosyoekonomik düzeydeki liseden 100 ve üst sosyoekonomik düzeydeki liseden ise 124 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 105'i (%34) 9. sınıf, 106'sı (%34.3) 10. sınıf, 98'i (%31.7) ise 11. sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin 177'si kız (%57.3), 132'si erkektir (%42.7). Yaşları 14-18 arasında değişmekte olan öğrencilerin yaş ortalaması 15.98'dir (standart sapma=0.95).

Veri Toplama Araçları

Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Ders Dışı Etkinliklere Katılım Anketi" aracılığıyla toplanmıştır. Bu anket, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öğrencilerin kişisel bilgilerini (sınıf, cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, derslerdeki genel başarı düzeyi ve herhangi bir öğrenci kulübünde aktif görev alınıp alınmadığı) toplamaya yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise, öğrencilerin okullarında düzenlenen çeşitli sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeylerini belirlemeye yönelik 13 ifade yer almaktadır. Öğrencilerin her bir ifadede belirtilen etkinliğe katılım sıklıklarını beşli bir derecelendirme ile (1. Hiç katılmıyorum – 5. Haftada dört saatten çok katılıyorum) değerlendirmeleri istenmiştir. Bu bölümde yer verilen ders dışı etkinliklerin seçilmesinde Adana merkez ilçelerindeki iki liseye gidilerek yetkililerle görüşülmüş ve liselerde hangi ders dışı etkinliklerin yaygın olarak düzenlendiği belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, ankette yer alan ders dışı etkinlikler, spor etkinlikleri, resim çalışmaları, müzik çalışmaları, edebiyat etkinlikleri, halk oyunları ve/ya dans, tiyatro çalışmaları, satranç, çevre koruma çalışmaları, hayvanları koruma çalışmaları, izcilik çalışmaları, fotoğrafçılık, okulda düzenlenen eğlence amaçlı etkinlikler ve diğer sosyal kulüp faaliyetleri şeklindedir. Bu bölümde yer alan ifadelere ait Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .84 olarak belirlenmiştir. Anketteki son bölüm ise öğrencilerin okulda düzenlenen etkinliklere katılımın akademik, kişisel, sosyal ve demokratik gelişimlerine nasıl bir katkısı olduğuna yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla 26 ifadeden oluşmaktadır. Bu bölümde öğrencilerin akademik gelişimleriyle ilgili beş (Cronbach alfa = .70), kişisel gelişimleriyle ilgili beş (Cronbach alfa = .90), sosyal gelişimleriyle ilgili altı (Cronbach alfa = .85) ve demokratik gelişimleriyle ilgili on (Cronbach alfa = .91) ifade yer almaktadır. Öğrencilerin bu ifadeleri üç seçenek üzerinden yanıtlamaları istenmiştir (1. Hiç etkilemedi, 2. Olumsuz yönde etkiledi, 3. Olumlu yönde etkiledi). Anketin güvenilirlik analizleri için yukarıda sonuçları rapor edilen Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları incelenirken anketin geçerlik incelemesi, uzman görüşlerine dayalı olarak yapılmıştır. Bunun için, hazırlanan anket formu Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri ve İlköğretim Bölümlerinde görev yapan beş öğretim elemanı ile bir lisede görev yapan beş öğretmen ve iki yönetici olmak üzere toplam 12 uzmana inceletilmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda anket formu üzerinde gereken düzenlemeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS 11.5 paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Öğrencilerin okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklere katılım düzeyini ve bu etkinliklere katılımın akademik, kişisel, sosyal ve demokratik gelişimleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla sorulan sorulara öğrencilerin verdikleri yanıtlar, betimsel istatistikler (frekans ve yüzdeler dağılım) aracılığıyla incelenmiştir. Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyinin öğrenim gördükleri lisenin sosyoekonomik durumuna, sınıf düzeyine, akademik başarı düzeyine, ailenin gelir düzeyine ve anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan çoklu karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi uygulanmış, bu karşılaştırmalarda elde edilen anlamlı farkların kaynağını incelemek amacıyla Scheffe *F* testinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımının cinsiyet ve sosyal kulüplerde aktif görev alıp almama bakımından karşılaştırılması amacıyla ise bağımsız örneklem *t* testi yapılmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığının değerlendirilmesinde .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Katılım Düzeyleri

Örneklemini oluşturan 309 öğrencinin uygulanan ankette yer alan çeşitli sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeyine ilişkin verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Okuldaki Ders Dışı Etkinliklere Katılım Düzeyleri

Etkinlik	Hiç Katılmıyor		Çok Nadiren		Ayda 1 - 2 Defa		Haftada Birkaç Saat		Haftada 4 Saatten Çok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Spor Etkinlikleri	136	44.0	74	23.9	18	5.8	45	14.6	36	11.7	309	100
Resim Çalışmaları	227	73.5	48	15.5	8	2.6	24	7.8	2	0.6	309	100
Müzik Çalışmaları	216	69.9	48	15.5	11	3.6	28	9.1	6	1.9	309	100
Edebiyat Etkinlikleri	190	61.5	91	29.4	15	4.9	10	3.2	3	1.0	309	100
Halk Oyunları-Dans	247	79.9	48	15.5	2	0.6	9	2.9	3	1.0	309	100
Tiyatro Etkinlikleri	222	71.8	59	19.1	8	2.6	8	2.6	12	3.9	309	100
Satranç	217	70.2	52	16.8	16	5.2	14	4.5	10	3.2	309	100
Çevre Çalışmaları	187	60.5	86	27.8	20	6.5	4	1.3	12	3.9	309	100
Hayvanları Koruma Çalışmaları	235	76.1	60	19.4	6	1.9	5	1.6	3	1.0	309	100
İzcilik Çalışmaları	276	89.3	22	7.10	5	1.6	5	1.6	1	0.3	309	100
Fotoğrafçılık	253	81.9	37	12.0	9	2.9	8	2.6	2	0.6	309	100
Eğlence Amaçlı Etkinlikler	117	37.9	156	50.5	24	7.8	6	1.9	6	1.9	309	100
Diğer Kulüp Faaliyetleri	178	57.6	92	29.8	20	6.5	9	2.9	10	3.2	309	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin çok büyük bir bölümü, okulda düzenlenen sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere ya hiç katılmadığını veya çok nadiren katıldığını belirtmiştir. Öğrencilerin hiç katılmadıklarını en çok belirttikleri etkinlikler, izcilik (%89.3), fotoğrafçılık (%81.9) ve halk oyunları – dans (%79.9)tır. Ayda bir-iki defa katıldıkları etkinlikler içerisinde en yüksek orana sahip etkinlikler, okulda eğlence amaçlı düzenlenen parti, balo vb. (%7.8), çevre koruma çalışmaları (%6.5) ve diğer sosyal kulüp faaliyetleridir. Öğrencilerin haftada birkaç saat katıldıklarını belirttikleri etkinlikler arasında en yüksek orana sahip etkinlikler, spor etkinlikleri (%14.6), müzik çalışmaları (%9.1) ve resim çalışmaları (%7.8) iken haftada dört saatten daha çok katıldıklarını belirttikleri etkinlikler içerisinde en yüksek orana sahip etkinlikler, spor etkinlikleri (%11.7), tiyatro-drama etkinlikleri (%3.9) ve çevre koruma çalışmalarıdır (%3.9). Tabloda görüldüğü gibi, belirtilen etkinlikler için sunulan katılım düzeyi seçenekleri, daha sık katılıma doğru yükseldikçe bu seçenekleri tercih eden öğrenci oranları belirgin bir biçimde düşmüştür.

Bazı Değişkenler Açısından Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Katılım Düzeyleri

Öğrencilerin katılım toplam puanlarını hesaplamak için ankette yer alan 13 etkinliğe katılımlarına dair verdikleri yanıtlar toplanmış, daha sonra bu toplam puan, madde sayısına (13 madde) bölünerek 1-5 ölçeğine dönüştürülmüştür. Bu bağlamda, öğrencilerin okullarında düzenlenen çeşitli sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeyine ilişkin aritmetik ortalama 1.78, standart sapma ise .83 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin bu etkinliklere katılım düzeyini bazı değişkenler açısından incelemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrenim gördükleri lisenin sosyoekonomik durumuna (SED) göre öğrencilerin etkinliklere katılım ortalamaları alt SED’deki lise için 1.21, orta SED’deki lise için 1.64 ve üst SED’deki lise için de 1.65 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin katılım puanları ortalamaları arasındaki farklar, üst ve orta SED’deki lise öğrencileri ile alt SED’deki lise öğrencileri arasında, üst ve orta SED’deki liselere devam eden öğrencilerin katılım puanları lehine anlamlı farklılık göstermiştir ($p < .001$).

Öğrencilerin katılım puanları, sınıf düzeyi bakımından birbirine yakın bulunmuş (1.47 ile 1.58 arasında) ve bu ortalamalar arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Öğrencilerin katılım puanlarına ait aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık yaratmayan diğer değişken, öğrencilerin başarı düzeyidir. Başarıya göre öğrencilerin etkinliklere katılım puanlarına ait ortalamalar akademik başarısı düşük olan öğrenciler için 1.53, akademik başarısı orta düzeyde olan öğrenciler için 1.50, başarı düzeyi iyi olan öğrenciler için 1.58 ve akademik başarısı çok iyi olan öğrenciler için ise 1.38 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin etkinliklere katılım puanları ailelerinin gelir düzeyine göre incelendiğinde, ortalamaların 1.35 ile 2.23 arasında değiştiği ve bu ortalamalar arasındaki farkların alt ile ortanın altı gelir düzeyindeki ailelerden gelen öğrencilerin puanları ile üst gelir düzeyindeki ailelerden gelen öğrencilerin puanları arasında, üst gelir grubundaki ailelerden gelen öğrencilerin katılım puanları lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Öğrencilerin katılım puanları anne eğitim düzeyi bakımından 1.27 ile 1.75 arasında, baba eğitim düzeyi bakımından ise 1.21 ile 1.68 arasında değişmektedir. Tablo 2’de görüldüğü gibi, genel olarak anne-baba eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin katılım ortalamaları da yükselmektedir. Öğrencilerin ortalamaları arasındaki farklar, anne eğitim düzeyi açısından, annesi lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin puanları ile annesi okuma-yazma bilmeyen ve annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin puanları arasında, annesi lise ve üniversite mezunu

olan öğrencilerin puanları lehine anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Baba eğitim düzeyi açısından belirlenen anlamlı farklar ise, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanları ile babası okur-yazar ve babası ilkökul mezunu olan öğrencilerin puanları arasında, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanları lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 2. Bazı Değişkenlere Göre Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Katılım Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Grup	N	\bar{X}	ss	df	F	p	Anlamlı Fark
Okulun SED'i	Alt	85	1.21	.39	2	23.284	.000	Üst > Alt Orta > Alt
	Orta	100	1.64	.55				
	Üst	124	1.65	.52				
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	105	1.52	.51	2	1.085	.339	Fark yok
	10. Sınıf	106	1.58	.59				
	11. Sınıf	98	1.47	.50				
Başarı Düzeyi	Düşük	40	1.53	.66	3	1.718	.163	Fark yok
	Orta	78	1.50	.50				
	İyi	145	1.58	.55				
	Çok İyi	46	1.38	.39				
Ailenin Gelir Düzeyi	Alt	26	1.35	.52	4	5.533	.000	Üst > Alt Üst > Ortanın Altı Üst > Orta
	Ortanın Altı	31	1.54	.71				
	Orta	173	1.47	.46				
	Ortanın Üstü	72	1.66	.51				
	Üst	7	2.23	.95				
Anne Eğitim Düzeyi	Okumaz-Yazmaz	36	1.27	.55	5	6.291	.000	Lise > Okumaz-yazmaz Üniv. > Okumaz-Yazmaz Üniv. > İlkokul
	Okur-Yazar	17	1.34	.30				
	İlkokul	63	1.39	.42				
	Ortaokul	44	1.46	.48				
	Lise	92	1.65	.57				
	Üniversite	57	1.75	.57				
Baba Eğitim Düzeyi	Okumaz-Yazmaz	11	1.21	.34	5	6.140	.000	Üniv. > Okur-yazar Üniv. > İlkokul
	Okur-Yazar	11	1.06	.12				
	İlkokul	60	1.39	.50				
	Ortaokul	36	1.37	.38				
	Lise	94	1.60	.56				
	Üniversite	97	1.68	.56				

Araştırmada, öğrencilerin okullarında düzenlenen sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılım düzeyleri, cinsiyetlerine ve herhangi bir sosyal kulüpte aktif görev alıp almamalarına göre de incelenmiş ve bağımsız örneklem *t* testinin sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyet ve Sosyal Kulüplerde Görev Alma Durumuna Göre Öğrencilerin Etkinliklere Katılım Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, *t* ve *p* Değerleri

Değişken	Grup	N	\bar{x}	ss	t	p
Cinsiyet	Kız	177	1.40	.43	-4.638	.000
	Erkek	132	1.69	.61		
Sosyal Kulüplerde Aktif Görev Alma	Evet	136	1.69	.56	-4.965	.000
	Hayır	173	1.39	.48		

Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımını cinsiyete göre incelemek amacıyla yapılan *t*-testi sonuçlarına göre, katılım puanlarına ait aritmetik ortalama kız öğrenciler için 1.40, erkek öğrenciler için ise 1.69’dur. Kız ve erkek öğrencilerin katılım puanları arasındaki farklar, erkek öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Uygulanan ankette, öğrencilere okullarında herhangi bir sosyal kulüpte aktif olarak görev alıp almadıkları sorulmuş ve bu soruyu “evet” ya da “hayır” seçeneklerinden biriyle yanıtlamaları istenmiştir. Bu soruya verilen yanıtlara göre öğrencilerin 136’sı sosyal kulüplerde görev aldığını, 173’ü ise herhangi bir kulüpte görev almadığını belirtmiştir. Herhangi bir sosyal kulüpte aktif görev alıp almama açısından öğrencilerin katılım puanlarına ilişkin aritmetik ortalama görev alan öğrenciler için 1.69, görev almayan öğrenciler için 1.39 olarak hesaplanmıştır. Grupların ortalamaları arasındaki farklar, kulüplerde görev alan öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$).

Ders Dışı Etkinliklere Katılımın Gelişimleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Uygulanan ankette, öğrencilere, okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklerin akademik, kişisel, sosyal ve demokratik gelişimlerine etkisi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu soru gruplarına verilen yanıtların frekans ve yüzde dağılımı Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4’te görüldüğü gibi, öğrencilerin yarısından çoğu okulda düzenlenen etkinliklerin akademik gelişimleriyle ilgili ankette yer verilen beş maddenin dördüne hiçbir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Katıldıkları etkinliklerin olumsuz etkisine ilişkin oranlar nispeten düşük olmakla birlikte öğrencilerin yaklaşık onda biri ders dışı etkinliklere katılımın okula ve eğitime verdikleri önemi, derslerdeki başarılarını ve dersleri sevme düzeylerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Öte yandan, ders dışı etkinliklere katılımın en olumlu yönde etkilediği maddeler, okula ve eğitime önem verme (%44.7), geleceğe dönük hedefler belirleme (%40.8) ve hangi mesleği seçeceğine karar verme (%33.3)dir.

Tablo 4. Öğrenci Görüşlerine Göre Okuldaki Ders Dışı Etkinliklere Katılımın Gelişimlerine Etkileri

Etki	Hiç Etkilemedi		Olumsuz Etkiledi		Olumlu Etkiledi		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Akademik Açıdan;								
Okula ve eğitime önem vermemi	135	43.7	36	11.7	138	44.7	309	100
Dersleri daha çok sevmemi	197	63.8	28	9.1	84	27.2	309	100
Derslerdeki başarıyı	193	62.5	35	11.3	81	26.2	309	100
Geleceğe dönük hedefler belirlememi	171	55.3	12	3.9	126	40.8	309	100
Hangi mesleği seçeceğime karar vermemi	187	60.5	19	6.1	103	33.3	309	100
Kişisel Açıdan;								
Kendimi değerli hissetmemi	153	49.5	24	7.8	132	42.7	309	100
Kendime güvenmemi	132	42.7	23	7.4	154	49.8	309	100
Kendimi daha iyi tanımamı	146	47.2	15	4.9	148	47.9	309	100
Yeteneklerimin farkına varmamı	130	42.1	17	5.5	162	52.4	309	100
Bireysel ilgilerime göre bir hobi edinmemi	136	44.0	17	5.5	156	50.5	309	100
Sosyal Açıdan;								
Ailemle ilişkilerimi	193	62.5	27	8.7	89	28.8	309	100
Arkadaşlarımla ilişkilerimi	138	44.7	13	4.2	158	51.1	309	100
Öğretmenlerimle ilişkilerimi	154	49.8	26	8.4	129	41.7	309	100
Okul yöneticileriyle ilişkilerimi	187	60.5	24	7.8	98	31.7	309	100
İnsanların duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamamı	161	52.1	18	5.8	130	42.1	309	100
Toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğrenmemi	154	49.8	12	3.9	143	46.3	309	100
Demokratik Açıdan;								
Kişisel haklarımı öğrenmemi	165	53.4	15	4.9	129	41.7	309	100
Birey olarak sorumluluklarımı anlamamı	151	48.9	16	5.2	142	46.0	309	100
İnsan haklarına verdiğim önemi	187	60.5	14	4.5	108	35.0	309	100
Farklı fikirleri olan insanlara hoşgörüyle bakmamı	161	52.1	16	5.2	132	42.7	309	100
İnsanları oldukları gibi kabul etmemi	158	51.1	11	3.6	140	45.3	309	100
Herkesin farklı ilgi ve yetenekleri olabileceğini anlamamı	133	43.0	15	4.9	161	52.1	309	100
İnsanlarla alay edilmemesi gerektiğini anlamamı	180	58.3	14	4.5	115	37.2	309	100
Toplumsal sorunlara verdiğim önemi	175	56.6	16	5.2	118	38.2	309	100
Çevre sorunlarına verdiğim önemi	189	61.2	16	5.2	104	33.7	309	100
Hayvan haklarına verdiğim önemi	214	69.3	18	5.8	77	24.9	309	100

Okuldaki ders dışı etkinliklerin öğrencilerin kişisel gelişimleriyle ilgili verilen ifadeler üzerindeki etkisine yönelik öğrenci görüşleri incelendiğinde, kendini değerli hissetme, kendine güvenme, kendini daha iyi tanıma, yeteneklerinin farkına varma ve bireysel ilgilerine göre bir hobi edinme maddeleri üzerinde ders dışı etkinliklerin hiçbir etkisi olmadığını belirten öğrenci oranları %42.1 ile %49.5 arasında iken etkinliklerin bu ifadeler üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirten öğrenci oranları ise % 42.7 ile % 52.4 arasındadır. Etkinliklerin olumsuz yönde etkisi olduğunu belirten öğrenci oranları ise %4.9 ile %7.8 arasında değişmektedir.

Okuldaki ders dışı etkinliklere katılımın aile, arkadaşlar, öğretmenler ve okul yöneticileriyle ilişkiler ile insanların duygu ve düşüncelerini daha iyi anlama ve toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğrenme üzerinde hiçbir etkisi olmadığını belirten öğrencilerin oranı, arkadaşlarla ilişkiler dışındaki tüm maddelerde örnekleme oluşturan 309 öğrencinin en az yarısına işaret etmektedir. Öğrencilerin olumlu etki yönünde en çok görüş belirttikleri maddeler, arkadaşlarla ilişkiler (%51.1) ve toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğrenme (%46.3)dir. Ders dışı etkinliklere katılımın bu boyutları olumsuz yönde etkilediğini belirten öğrenci oranları ise %3.9 ile % 8.7 arasında değişmektedir.

Okuldaki ders dışı etkinliklere katılımın birtakım demokratik bilgi, beceri ve değerler üzerindeki etkisi incelendiğinde, etkinliklere katılımın verilen on maddenin sekizi üzerinde hiçbir etkisi olmadığı yönünde öğrencilerin yarısından çoğunun görüş belirttiği görülmektedir. Demokrasiyle ilişkili bu ifadelerin ders dışı etkinliklere katılım sonucunda olumsuz yönde etkilendiğini belirten öğrenci oranları %3.6 ile %5.8 arasında değişmektedir. Olumlu etki yönünde görüş belirten en yüksek öğrenci oranları ise, “Herkesin farklı ilgi ve yetenekleri olabileceğini anlamamı” (%52.1), “Birey olarak sorumluluklarımı anlamamı” (%46) ve “İnsanları oldukları gibi kabul etmemi” (%45.3) maddelerinde gözlenmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, öğrencilerin okullarında düzenlenen sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama, beş dereceli ölçek üzerinden 1.78’dir. Oldukça düşük kabul edilebilecek bu ortalamaya paralel olarak, öğrencilerin büyük bir bölümü, okulda düzenlenen ders dışı etkinliklere ya hiç katılmadıklarını veya çok nadiren katıldıklarını belirtmiştir. Bu durum, Adana ili merkez ilçelerindeki öğrencilerin, okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklere yeterli ilgiyi göstermedikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, öğrencilerin çok yönlü gelişimlerinin önemi dikkate alındığında, okullarda öğrencilerin gerek kulüp çalışmalarına gerek diğer ders dışı etkinliklere katılımlarının özendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye’deki birçok ille karşılaştırıldığında, Adana’da öğrenci kulüp çalışmalarına okul düzeyinde de gereken önemin verilmediği yönündeki bulgular, bu araştırmada böyle bir sonuca ulaşılmasında önemli bir faktör olarak ele alınabilir. MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından (2009) ortaöğretim okullarında öğrenci kulüp faaliyetlerine yönelik materyal ve donanım ihtiyacının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, genel olarak öngörülen 32 öğrenci kulübünün 19’u ile ilgili düzenlenen etkinlikler ile Adana, Türkiye genelinde en az sosyal etkinlik çalışmaları yürüten iller arasındadır. Oysa, Yaman (2011)’in da vurguladığı gibi, okullarda ders dışı etkinliklerin yürütülmesi ve organizasyonu öncelikle yönetimce benimsenmeli, bunların etkili bir şekilde işe koşulmasını sağlayacak etkili programlar hazırlanmalıdır. Dolayısıyla, bu araştırmada öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyinin düşük bulunması, yalnız öğrencilerin bu etkinliklere ilgi göstermedikleri ile değil, bu etkinliklerin okul düzeyinde de nispeten ihmal edildiği ile de ilişkilendirilebilir.

Öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyi, sınıf ve başarı düzeyine göre anlamlı bir fark göstermemesine rağmen, 11. sınıfa devam eden öğrenciler ile akademik başarısı çok iyi olan öğrencilerin ders dışı etkinliklere diğerlerinden daha az katıldıkları belirlenmiştir. Bu durum, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin üniversite giriş sınavlarına hazırlığa yoğunlaşmaları ile ilişkili olabilir. Akademik başarısı yüksek olan öğrenciler de bu sınavda başarıya daha çok odaklanmış, bu nedenle zamanlarını ders dışı etkinliklere katılmak yerine ders çalışmaya ayırmış olabilirler. Silliker ve Quirk (1997), öğrencilerin, başarısızlığa yol açacağı endişesiyle okuldaki etkinliklere katılmaktan kaçındıklarını belirtmektedir. Aynı vurgu, Yaman (2011) tarafından yapılan araştırmaya katılan öğrenciler tarafından da yapılmış; katılan öğrencilerin tümü, sosyal kulüplerin kendilerini geliştireceğine inanmalarına rağmen, sosyal kulüplere katılımın derslerdeki başarılarını düşüreceği endişesini dile getirmiştir. McNeal (1999) de akademik başarı üzerine yapılan vurgu arttıkça ders dışı etkinliklere katılımın azaldığını belirlemiştir. Bu çalışmada ulaşılan bulgular da Türk eğitim sisteminde başarı odaklı öğrencilerin daha çok ders çalışmaya odaklandıkları ve bu durumun üniversite giriş sınavı yaklaştıkça daha da belirginleştiği şeklinde yorumlanabilir. Oysa, literatürdeki açıklamalar, ders dışı etkinliklerle akademik başarı arasındaki doğrusal ilişkiyi vurgulamaktadır. Örneğin, Gifford ve Dean (1990), Gerber (1996), Guest ve Schneider (2003), Peguero (2010) ve daha birçok araştırmacı, ders dışı etkinliklere katılım ile akademik başarı arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi ortaya koymuşlardır.

Araştırmada ulaşılan diğer bir sonuç, gerek okul gerekse aile bağlamında ele alınan birtakım sosyoekonomik değişkenlerin, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyinde yarattığı anlamlı farklarla ilgilidir. Ailesi alt gelir düzeyinde olan öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım düzeyinin diğer öğrencilerin katılım düzeyinden düşük olduğu görülmüştür. Aynı durum, sosyoekonomik değişkenlerden biri olarak ele alınabilecek anne-baba eğitim düzeyi için de söz konusudur. Öte yandan, öğrenim gördükleri lisenin sosyoekonomik durumuna göre, öğrencilerin etkinliklere katılım ortalamalarının alt sosyo-ekonomik düzeydeki lisede, diğer liselere göre düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımında ailenin sosyoekonomik durumu ile okulun sahip olduğu olanakların önemli değişkenler olduğuna işaret etmektedir. Stearns ve Glennie (2010)'nin de belirttiği gibi, okulun sahip olduğu maddi ve fiziksel olanaklar, öğrencilere sunulacak ders dışı etkinliklerin çeşitliliğini ve kalitesini yakından etkilemektedir. Türkiye'de son zamanlarda yapılan bir araştırmada (Gündoğdu, Karataş, & Nacar, 2011) da okul müdürlerinin ders dışı etkinliklerin düzenlenmesinde en sık karşılaştığı sorunlar arasında bu etkinliklerin yapılacağı yerlerin ve maddi olanakların yetersiz olması yer almaktadır. O hâlde, Ulucan, Ünsever-Yaprak ve Kırnık (2010)'ın da belirttiği gibi, okuldaki olanaklar bu tür çalışmaların etkililiğini belirlemektedir. Bu nedenle, okulun personeli, araç-gereçleri, bu etkinlikler için gereken mekân olanakları ile hem öğrenci kulüplerine hem de okulda yapılan diğer ders dışı etkinliklere her yönden destek olması gerekmektedir.

Öğrencilerin okulda düzenlenen ders dışı etkinliklere katılım düzeylerini cinsiyete göre incelemek amacıyla yapılan analizlere göre, kız ve erkek öğrencilerin katılım puanları arasındaki farklar, erkek öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, okullarda düzenlenen sosyal etkinliklerin daha çok erkek öğrencilere hitap edebileceği şeklindeki araştırma sonuçlarını akla getirmektedir. Örneğin, Yaman (2011)'in araştırmasına katılan kız öğrenciler, sosyal kulüpler düzenlenirken kendilerinin yeterince düşünülmediğini belirtmişlerdir. En yüksek katılım oranının spor etkinliklerinde olduğu ve futbol, basketbol gibi sporların daha çok erkek öğrenciler tarafından tercih edildiği düşünüldüğünde bu araştırmaya katılan kız öğrenciler,

okullarında kendi ilgilerine hitap eden etkinliklerin yeterince düzenlenmediğini düşünmüş, bu nedenle de katılım oranları, erkek öğrencilerin katılım oranlarından düşük çıkmış olabilir.

Uygulanan ankette öğrencilere okullarında kurulan herhangi bir sosyal kulüpte aktif görev alıp almadıkları sorulmuş ve bu soruyu “evet” ya da “hayır” seçeneklerinden biriyle yanıtlamaları istenmiştir. Bu soruya verilen yanıtlara göre öğrencilerin 136’sı sosyal kulüplerde görev aldıklarını belirtmiş, 173’ü ise herhangi bir kulüpte görev almadığını ifade etmiştir. MEB İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine göre, öğrencilerin ilgi duydukları en az bir öğrenci kulübüne üye olmaları esastır ve öğrenci kulübü çalışmalarında benimsenen temel ilkelerden biri de gönüllülüktür. Bu durumda ya okulların üye olan tüm öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak olanaklara sahip olmadığı, öğretmenlerin öğrencileri kâğıt üzerinde belli kulüplere dağıttıkları ve belki de öğrencilerin hangi kulübün üyesi yapıldıklarından haberlerinin bile olmadığı ya da öğrencilerin kulüplere ilgileri doğrultusunda yerleştirilmediği, bu nedenle de üyesi oldukları kulübün çalışmalarını izlemediği gibi nedenler akla gelmektedir. Örneğin, Yaman (2011)’in çalışmasında da öğretmenlerin öğrencileri, bireysel ilgiler ve gönüllülük esasına dikkat etmeden sosyal kulüplere yerleştirdikleri ortaya konulmuştur. Ulucan, Ünsever-Yaprak ve Kırnık (2010)’ın araştırmasına katılan öğrenciler de öğretmenlerinin ilgi ve isteklerini dikkate almadıklarını, listeden veya oturma düzenine göre öğrencilerin kulüplere rastgele yerleştirildiğini, bu nedenle de isteksiz olan öğrencilerin kulüplere katılımının düşük olduğunu belirtmişlerdir. Yiğit (2008) ise kulüp danışmanlığı yapan öğretmenlerin gönüllülük ilkesini “bazen” uyguladıklarını ortaya koymuştur. Bu durumda, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun, üyesi olsalar bile, herhangi bir öğrenci kulübünde aktif görev almadıklarını belirtmiş olmalarının altında bu çalışmaların yapılması sürecinde gönüllülük ilkesine gereken önemin verilmemesi yatıyor olabilir.

Herhangi bir sosyal kulüpte aktif görev alıp almama bakımından öğrencilerin çeşitli ders dışı etkinliklere katılım puanları her iki grup için düşük olmakla birlikte, ortalamalar arasındaki farklar, kulüplerde aktif görev alan öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum, kulüp faaliyetlerinin sadece üyesi olunan kulübün etkinliklerine katılımı değil, okulda düzenlenen diğer ders dışı etkinliklere katılımı da teşvik ettiği ve öğrencilerin kazandıkları bu katılımcı davranışları, yaşamlarının diğer alanlarına da aktarabileceği şeklinde yorumlanabilir. Doğanay ve Sarı (2009), öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren demokrasinin katılımcılık ruhunu içselleştirip aktif olarak hayata geçirmeyi öğrenmeleri bakımından sosyal kulüplerin hayati önem taşıdığını belirtmektedir. O hâlde, okulda düzenlenen etkinliklerin öğrencilere sadece şimdiki zaman diliminde kazandırdıkları değil, gelecek yaşamlarına dönük olarak da kazandırdıkları sürekli göz önünde tutulmalı, bu konuda yapılacak çalışmalarda ve alınacak önlemlerde gerek kulüpler gerekse diğer ders dışı etkinlikler çerçevesinde öğrencilerin çok yönlü gelişimlerini desteklemeye azami düzeyde çaba sarf edilmelidir.

Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin yarısından çoğu okulda düzenlenen etkinliklerin akademik, sosyal, kişisel ve demokratik gelişimlerine katkısı ile ilgili verilen 26 maddenin 15’i üzerinde hiçbir etkisi olmadığını belirtirken diğer maddelerdeki etkinliklere katılımın gelişimlerini hiçbir şekilde etkilemediğini belirten öğrenci oranları %40’ın üzerindedir. Bunun yanı sıra, nispeten düşük oranlarla da olsa, katıldıkları etkinliklerin gelişimleri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirten bazı öğrenciler olduğu da belirlenmiştir. Bu bulgular, araştırmanın yapıldığı liselerde düzenlenen ders dışı etkinliklerin resmi eğitim programında belirtilen çok yönlü öğrenci gelişimine yeterince katkı sunmadığının işareti olarak ele alınabilir. Oysa, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine (2005) göre sosyal etkinliklerin amacı, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri

doğrultusunda öğrencilere insan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilmeden kendini tanıyıp sağlıklı bir biçimde bireysel hedefler belirlemeye, çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilmeden başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilmeye kadar birçok tutum, davranış ve becerinin kazandırılmasıdır. Ancak, gerek bu çalışmada gerekse başka araştırmalarda (Karşlı, 2006) elde edilen bulgular, okulların bu amaçlara gerçek anlamda hizmet edecek kalitede ders dışı etkinlikler düzenleme konusunda yeterince başarılı olmadığını göstermektedir.

Öneriler

Genel olarak özetlemek gerekirse, araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, öğrencilerin okullarında düzenlenen ders dışı etkinliklere katılım düzeyleri oldukça düşüktür ve çoğu öğrenci, ders dışı etkinliklere katılmanın kendi gelişimlerine herhangi bir katkı sağlamadığını düşünmektedir. Dolayısıyla, araştırma kapsamına alınan liselerde, gerek ders dışı etkinliklerin gerekse öğrenci kulübü çalışmalarının öngörülen amaçlara tam anlamıyla hizmet edecek biçimde düzenlenmediği söylenebilir. Bu bağlamda, araştırmanın temel doğurgusu, ortaöğretim kurumlarında gerek sosyal kulüp çalışmalarının gerekse ders dışı diğer sosyal etkinliklerin tüm öğrencileri kapsayacak şekilde ve işlevsel olarak işe koşulmadığı ve öğrencilerin okullarında düzenlenen sosyal etkinliklerden yeterince yararlanmadığıdır. Bu vurgunun hem ortaöğretim kurumlarında hem de diğer kademelerde düzenlenen sosyal etkinliklere daha çok önem verilmesine ve bu etkinliklerin öğrencilerin çok yönlü gelişimlerini daha çok destekleyecek biçimde düzenlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, araştırmada ders dışı sosyal etkinliklerin öğrencilerin çok yönlü gelişimlerine etkilerinin ve bu önemli etkilere rağmen, uygulamadaki yetersizliklerin vurgulanmış olması, konunun daha ileri düzeylerde incelenmesi gereksinimine de işaret etmektedir. Araştırmada cinsiyet, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi vb. bazı değişkenler bakımından birtakım karşılaştırmalar yapılmış olmakla birlikte, bu değişkenler ile sosyal etkinliklere katılım arasındaki ilişkiler derinlemesine ele alınmamıştır. Bu sınırlılıkları giderecek şekilde yapılacak başka araştırmalar ile konunun daha geniş örneklerde ve çok boyutlu bir şekilde incelenmesi, literatüre önemli katkılar sağlayabileceği gibi okullarda daha bütüncül bir anlayışla çözümler üretilebilecektir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayanarak, ortaöğretim kurumlarında sosyal etkinliklerin çeşitliliğinin ve niteliğinin artırılması ve öğrencilerin bu etkinliklere azami düzeyde katılımının sağlanması için birtakım önlemler alınması önerilebilir. Bunun için okulların gerek fiziksel olanak, araç-gereç ve donanım açısından geliştirilmesi gerekse okuldaki öğretmen ve yöneticilerin, ders dışı etkinliklerin yararına inanıp bunları etkin bir biçimde işe koymak yönünde eğitilmesi ve bu doğrultuda, öğrencilerin de ders dışı etkinliklere katılıma özendirilmesi için gerekenlerin yapılması önemli görülmektedir. Bu düzenlemelerin yalnızca plan ve program anlamında kâğıt üzerinde yapılacak çalışmalar olarak değil, genel olarak okulun kültürünü yansıtan örtük programı da kapsayacak şekilde ele alınması ve okulda ders dışı etkinlikleri önemseyen, özendiren ve ödüllendiren bir atmosfer yaratılması gerekmektedir. Bunların gerçekleştirilebilmesi, Türk Milli Eğitim sisteminde amaçlanan, “beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş” bireyler yetiştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Blomfield, C. J. & Barber, B. L. (2009). Brief report: performing on the stage, the field, or both? Australian adolescent extracurricular activity participation and self-concept. *Journal of Adolescence*, 32, 733-739.
- Braddock, J. H., Hua, L., & Dawkins, M. P. (2007). Effects of participation in high school sports and nonsport extracurricular activities on political engagement among black young adults. *The Negro Educational Review*, 58(3-4), 201- 215.
- Broh, B. A. (2002). Linking extracurricular programming to academic achievement: who benefits and why? *Sociology of Education*, 75(1), 69-95.
- Brown, R. A. (1999). *The influence of extracurricular activity participation upon youth problem behavior: school connection as a mediator*. Unpublished doctoral dissertation, University of California, Davis, USA.
- Brown, R. & Evans, W. P. (2002). Extracurricular activity and ethnicity: creating greater school connection among diverse student populations. *Urban Education*, 37(1), 41-58.
- Cooley, V. E., Nelson, C. V., & Thompson, J. C. (1992, October). *A study to determine the effect of extracurricular participation on student alcohol and drug use in secondary schools*. Paper presented at the Annual Meeting of the Midwestern Educational Research Association, Chicago, USA.
- Davalos, D. B., Chavez, E. L., & Guardiola, R. J. (1999). The effects of extracurricular activity, ethnic identification, and perception of school on student dropout rates. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 21(1), 61-77.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde program geliştirme* (9. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Demirtaş, Z. & Kahveci, G. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okullarına yönelik beklenti ve memnuniyet düzeyleri. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 2150-2161. 10.05.2011 tarihinde www.newwsa.com adresinden alınmıştır.
- Doğanay, A. & Sarı, M. (2009). Lise öğrencilerinin vatandaşlık algılarına etki eden faktörlerin analizi. *I. Uluslar Arası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 45-61.
- Feldman, A. F., & Matjasko, J. L. (2007). Profiles and portfolios of adolescent school-based extracurricular activity participation. *Journal of Adolescence*, 30, 313-332.
- Finn, J. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59, 117-142.
- Gerber, S. B. (1996). Extracurricular activities and academic achievement. *Journal of Research and Development in Education*, 30(1), 42-50.
- Gifford, V. D., & Dean, M. M. (1990). Differences in extracurricular activity participation, achievement, and attitudes toward school. *Adolescence*, 25(100), 799-802.
- Guest, A. & Schneider, B. (2003). Adolescents' extracurricular participation in context: the mediating effects of schools, communities, and identity. *Sociology of Education*, 76(2), 89-109.
- Gündoğdu, C., Karataş, Ö., & Nacar, E. (2011). Ders dışı etkinliklerin uygulamalarında okul müdürlerinin sorunları. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 65-72. 10.05.2011 tarihinde www.newwsa.com adresinden alınmıştır.
- Holloway, J. H. (2002). Extracurricular activities and student motivation. *Educational Leadership*, 60(1), 80- 81.
- Karlı, S. (2006). *İlköğretim okullarında sosyal kulüp çalışmalarının öğrencilerin yöneticilik niteliklerinin gelişmesine katkısı: Beypazarı ilçesinde bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Köse, E. (2004, Temmuz). *İlköğretim öğrencilerinin ders dışı etkinlikleri tercih etme nedenleri*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri, Malatya, Türkiye.

- Mahoney, J. L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71(2), 502–516.
- Mcneal, R. B. (1995). Extracurricular activities and high school dropouts. *Sociology of Education*, 68(1), 62–80.
- Mcneal, R. B. (1998). High school extracurricular activities: closed structures and stratifying patterns of participation. *The Journal of Educational Research*, 91(3), 183-191.
- Mcneal, R. B. (1999). Participating in high school extracurricular activities: investigating school effects. *Social Science Quarterly*, 80(2), 291-309.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*. 01.04.2011 tarihinde <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25699> adresinden alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Ortaöğretim okulları öğrenci kulüp faaliyetlerine yönelik eğitim materyali ve donanım ihtiyacının değerlendirilmesi*. 01.04.2011 tarihinde www.meb.gov.tr adresinden alınmıştır.
- Peguro, A. A. (2010). A profile of Latino school-based extracurricular activity involvement. *Journal of Latinos and Education*, 9(1), 60–71.
- Riedel, E. (2002). The impact of high school community service programs on students' feelings of civic obligation. *American Politics Research*, 30(5), 499-527.
- Silliker, S. A. & Quirk, J. T. (1997). The effect of extracurricular activity participation on the academic performance of male and female high school students. *School Counselor*, 44(4), 288-294.
- Stearns, E. & Glennie, E. J. (2010). Opportunities to participate: extracurricular activities' distribution across and academic correlates in high schools. *Social Science Research*, 39, 296–309.
- Ulucan, M., Ünsever-Yaprak, K., & Kırmık, D. (2010). Öğrencilerin kulüp çalışmalarına ilişkin tutumları. *IX. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 574-582.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme* (6. Baskı). Ankara: Alkım Yayıncılık
- Yaman, E. (2011). Rekreasyon bağlamında öğrenci algılarına göre sosyal kulüplerin işlevselliği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 35-48.
- Yiğit, N. (2008). *Ortaöğretim kurumlarında uygulanan öğrenci kulüplerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.